

Litteratur om Danmarks Forhistorie 1939—40.

Med Storværket »Danmarks Oldtid« har *Johannes Brøndsted* gjort Status op for vor Viden om Danmarks Forhistorie. Status er maaske ikke det helt rigtige Ord, thi dette Arbejde er ikke blot en af de Sammenfatninger, hvormed den snævre Fagvidenskab med Mellemlum vender sig mod en videre Læsekreds, men det indeholder tillige saa store Mængder af primært Materiale, at det paa talrige Omraader vil staa som et Kildeskrift af første Rang.

Værket selv er sikkert de fleste af dette Tidsskrifts Læsere bekendt, enten direkte eller gennem de talrige Anmeldelser i baade Presse og Faglitteratur. Et Par af den sidste Art, Steder, hvor forende nordiske Arkæologer giver os deres Indtryk af det, kan der dog maaske være Grund til at nævne; først og fremmest C. A. Nordmans livfulde Skildring af »Boken om Danmarks stenålder« i *Tilskueren* (Februar 1939), dernæst Sune Lindqvist's Artikel i *Ymer* 1939 om det samme Bind og endelig J-E. Forssanders Anmeldelse af Bronzealderen, ligeledes i *Tilskueren* (»Dansk och europeisk bronsålder«, Juni 1939).

Men den arkæologiske Forskning standser ikke ved et saadant Samlingsværk; den arbejder støt og roligt videre. Hvorledes dette i de to sidste Aar har givet sig Udtryk i Litteraturen, hvilke Problemer, der i den Tid har været rejst og diskuteret, og hvilke betydningsfulde nye Fund, der er fremlagt, skal i de følgende Linier behandles oversigtsmæssigt. Selv om enkelte Bronzealder- og Jernalderarbejder allerede er indgaaet i »Danmarks Oldtid«, bliver det dog hovedsagelig en Omtale af, hvad der er fremkommet siden Udgivelsen af denne Bog.

Interessen har i den forløbne Tid absolut samlet sig om Ældre Stenalder, der jo allerede i en Aarrække har hørt til Forgrundsemnerne inden for dansk Arkæologi, og som efter alt at dømme heller ikke vil komme til at spille nogen ringe Rolle i de kommende Aar. Særlig har Undersøgelserne drejet sig om Ertebøllekulturen; gennem to saa godt som samtidige Arbejder, *Therkel Mathiassen*, »Havnelev-Strandegaard« i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1940 og *C. J. Becker*, »En Stenalderboplads paa Ordrup Næs i Nordvestsjælland«, i samme Tidsskrift 1939, er det godtgjort, at denne primitive Jæger- og Fiskerkultur i lang Tid — sandsynligvis adskillige Aarhundreder — har levet samtidig med og i de samme Egne som den Yngre Stenalders højere-staaende Agerbrugskulturer. Tilsyneladende er det et Resultat, der kun daarligt kan forliges med, hvad der blev vundet ved de

sidste store Undersøgelser af Køkkenmøddingerne, som under *Sophus Müllers* Ledelse blev iværksat for godt 40 Aar siden, og som ved Aarhundredskiftet blev fremlagt i det store Værk »Affaldsdynger fra Stenalderen i Danmark«. Her skulde een Gang for alle sættes Punktum for den nu klassiske Strid i Worsaaes og Steenstrups Dage om Stenalderens Tvedeling, en Strid, som med visse Mellemrum udkæmpedes gennem hele sidste Halvdel af forrige Aarhundrede. Og her blev det som et Hovedresultat klarlagt, at Ertebøllekulturen, som den var repræsenteret i de egentlige Køkkenmøddinger, i Tid laa forud for Yngre Stenalder og fremviste en langt primitivere Kultur end denne. Og man maa stadig erkende, at med det Materiale, der dengang stod til Raadighed, vilde nogen anden Slutning ikke have været videnskabelig forsvarlig.

Det var fra naturvidenskabelig Side, Begyndelsen til en ændret Opfattelse blev gjort, saaledes som det er skildret i *Therkel Mathiassens* korte, men udmærkede og klare Oversigt »Ældre Stenalderens Problemer«, trykt i dette Tidsskrift (Bind XII). Nu er Arkæologien imidlertid kommet med. I Arbejdet om Havnelev og Strandegaard gennemgaar samme Forfatter to sydøstsjællandske Bopladsfund, der ganske vist begge er indført i Litteraturen, men som ved senere Undersøgelser har givet nyt og værdifuldt Materiale. Begge Pladser er omtrent samtidige og ligger kun med 18 km's Afstand, saaledes at man har Lov til direkte at sammenstille dem. Strandegaard-Fundet tilhører Ertebøllekulturen, og de fundne Knogler vidner om, at Jagt og Fiskeri har spillet en meget stor Rolle for Beboerne. Men mellem Sagerne er der fremkommet forskellige Lerkarskaar og Stumper af Redskaber, der tilhører Agerbrugskulturen, ligesom der blandt Dyrelævningerne er truffet Ben af tamme Okser. Disse Kulturrester er tydeligvis fremmede i hele Milieuet, og da Fundforholdene viser, at de maa være samtidige med det øvrige Fund, kan man bruge dem til at datere dette til Dyssetid, Yngre Stenalderes første store Periode.

Interessant er Sammenligningen med det som nævnt næsten jævnaldrende Fund fra Havnelev. Beboerne her har været Agerdyrkere; i deres Lerkar er fundet Aftryk af Byg og Hvede, og blandt Affaldslagenes Knogler dominerer Rester af tamme Okser, Svin og Faar. Deres vigtigste Redskab har været den slebne, tyndnakkede Flintøkse; Skiveøkser forekommer dog ogsaa, men i en mærkelig daarlig Udførelse, der viser, at Flinttilhugningen hos disse kulturelt højerestaaende Folk har været betydelig ringere end hos Strandegaards Jægere og Fiskere. Dette Træk viser sig

dog ikke blot ved Økserne, men ved hele Rækken af Redskaber, fra de lettest tildannede til de mere komplicerede. I det hele er Redskabsteknikken hos Stenalderfolk af den største Betydning; thi her kan Slægtskab eller etnisk Ulighed mellem forskellige Grupper aflæses med stor Sikkerhed.

Efter at have stillet Havnelev og Strandegaard over for hinanden, gennemgaar Mathiassen de øvrige Bopladsfund, som paa en eller anden Maade kan dateres til Dyssetid. Og det viser sig, at de naturligt falder i to Grupper, der kan knyttes henholdsvis til det ene eller det andet af de lige nævnte Fund. Blandt de første, Ertebølle-Bopladserne, lægger man særlig Mærke til flere Fund, som tidligere ansaas for betydeligt ældre, f. Eks. Langø-Skaldyngen. Dog maa det bemærkes, at flere af Fundene ikke i deres Helhed kan henføres til Dyssetid, saaledes de to jyske Dynger Bjørnsholm og Ertebølle selv. Vel er her fundet Dyssetids Oldsager, men kun i de øverste Lag og paa en saadan Maade, at man snarest er tilbøjelig til at tænke sig, at Bopladserne efter en vis, og sikkert ret lang Tids Forløb atter er blevet befolket.

Den anden Gruppe Bopladser tilhører Megalitikulturen, den nye Agerbrugskultur. Her kan findes Indslag fra Ertebøllekulturen, men kun sjældent, og i det hele viser det sig, at Forskellen mellem de to Grupper er lige saa stor som mellem Havnelev og Strandegaard.

Til Mathiassens Undersøgelser kan umiddelbart knyttes Arbejdet om Bopladsen paa Ordrup Næs. Pladsen her har været benyttet paa to forskellige Tidspunkter, begge Gange af Ertebøllefolk, og begge Gange i Yngre Stenalder. Særlig den ældste Bebyggelse viser ren og typisk Ertebøllekultur, men ved enkelte fremmede Sager, der er indblandede, vel at mærke paa en saadan Maade, at de maa anses for samtidige med det øvrige Fund, kan man fastlægge dens Tid til ældre Jættestuetid, Perioden efter Dyssetid. Næste Gang, Stedet er beboet af Jæger- og Fiskerfolk, synes endda først at ligge ved Slutningen af Stenalderen. Og samtidig har man i Egnen, kun faa Kilometer borte, Spor af Agerbrugskulturen, baade i Form af Grave og Boplads. Her maa de to Kulturer altsaa have eksisteret Side om Side paa et Tidspunkt, der ligger adskillige Aar efter Dyssetid.

I denne Forbindelse har ogsaa et Par nye svenske Arbejder betydelig Interesse. Først *Oskar Lidéns* omfangsrige Studier over Stenalderboplads. Ved Jonstorp i Nordvestskaane (»Sydsvensk stenålder, belyst av fynden på boplatserna i Jonstorp« I—II. Lund 1938 og 40). Fra disse Pladser stammer et overordentligt rigt Fundstof, som viser, at Stedet først har været beboet af Erte-

bøllekulturens Folk, som derefter — muligvis efter nogen Tids Forløb — afløses af Agerbrugsfolk, karakteriserede af den saakaldte grubekeramiske Kultur, som i mange Henseender ligner den danske Megalitikultur fra Jættestuetid. Med stor Sandsynlighed har Lidén tolket Fundene saaledes, at Ertebøllekulturen har eksisteret samtidig med Dyssetidens Agerbrugskultur andre Steder i Skaane, og at de gamle Jægere helt forsvinder fra Eggen, som derefter befolkes af et nyt Folk med en ny Kultur.

I 1939 udkom *A. Bagges* og *K. Kjellmarks* store Arbejde over »Stenåldersboplatserna vid Siretorp i Blekinge« (Stockholm 1939). Her skal dette Værks Betydning for svensk Stenalderforskning ikke omtales — skønt den ikke er ringe — men der skal blot peges paa et Forhold, som er af Interesse for vor Ertebøllekultur. Siretorp-Bopladserne viser hovedsagelig to Kulturer, begge sandsynligvis med Agerbrug som det vigtigste Erhverv. Den tidligste kaldes med et ikke særlig heldigt Navn den snorekeramiske (efter den udbredte Anvendelse af Snoreindtryk til Lerkardekoration), og den yngste staar den ovenfor nævnte grubekeramiske Kultur fra Skaane meget nær og bærer ogsaa samme Betegnelse. Hvad der særlig interesserer os, er at der paa en af disse Boplads er fundet en Række Kulturlag over hinanden, adskilt ved fundomme Sandlag. Det nederste og naturligvis ældste tilhører den snorekeramiske Kultur, men i det næste Lag findes der Ertebøllekultur og i Laget herover atter den tidlige Agerbrugskultur. Med andre Ord, ogsaa her har Ertebøllekulturen levet Side om Side med en mere fremskreden Kultur, uden at de tilsyneladende har paavirket hinanden synderligt.

Disse Forhold er omtalt saa udførligt, fordi de ikke blot er Bidrag til Udforskningen af Oldsagtyper og deres Fordeling, men fordi de ogsaa er af Betydning for Studiet af selve Kulturforholdene. Vi synes nu i Stand til at fastslaa, at Ertebøllekulturen ikke i egentlig Forstand afløses af den Yngre Stenalder Agerbrugskulturer, men at vi maa forestille os, at de gamle Jæger- og Fiskerfolk saa temmelig uforstyrret fortsætter deres Tilværelse i de selv samme Egne som de nye Agerbrugsfolk. Et lignende Forhold blev for kun faa Aar siden klarlagt af *Therkel Mathiassen* i det store Arbejde om Gudenaakulturen (Aarbøger f. nord. Oldk. 1937); her blev det vist, at denne Kulturs Folk maa have strejft om ved de jyske Aaer og Indsøer, samtidig med at Ertebøllefolkene har taget Kystegnene i Besiddelse. Og fra ældre Tid er det kendt, at Enkeltgravfolk og Megalitfolk samtidig, d. v. s. i Jættestuetid, har befolket hver sine Dele af Jylland. Men i disse to Tilfælde er der Tale om Folk med beslægtede eller identiske Erhverv, medens

Ertebølle- og Megalitfolk jo har en vidt forskellig Levevis. Det synes at være et frugtbart Princip, der i de senere Aar har gjort sig gældende inden for dansk Stenalderforskning, at man ikke saa meget betragter de enkelte Kulturer som liggende paa en Linie, hvor den ene afløser den anden, men snarere som en Gruppe, hvis enkelte Dele kan være samtidige og parallelløbende. Paa den Maade faar man et langt mere forstaaeligt og tilfredsstillende Billede af hele Kulturudviklingen, selv om det i Realiteten bliver mere kompliceret.

Paa den Vis bliver det ogsaa lettere at forestille sig, at nye Kulturgrupper er blevet indført med nye Folk. Dansk Forskning har som Hovedregel næret en vis Reservation, ja til Tider næsten en Rædsel over for Tanken om gentagne Nyindvandringer i Løbet af Oldtiden. Saaledes ogsaa med de første Agerbrugere; det var Landets gamle Befolkning, som efterhaanden lærte sig de nye Ting. Dog antager *Brøndsted* allerede i »Danmarks Oldtid«, at der i dette Tilfælde kan være Tale om et nyt Folk, der gruppevis med deres Dyr og Udsæd nærmede sig Landet fra Syd eller Sydøst, men paa Grund af Materialets spinkle Karakter bliver det kun fremsat som en Formodning. Mathiassens nye Arbejde giver Beviser for, at denne Antagelse sandsynligvis er den rigtige Forklaring, og man kan derfor nu med større Sikkerhed tale om de nye Folk, som for over 4000 Aar siden bragte vore vigtigste Erhverv til Landet.

Inden for Ældre Stenalder er der imidlertid ogsaa fremkommet andet af Interesse end det, der berører Spørgsmaalet om Forholdet mellem Ældre og Yngre Stenalders Folk. Saaledes skriver *C. L. Vebæk* om en jysk Boplads (»Bøllund, en Boplads fra den ældre Stenalder i Vestjylland«, i de unge Arkæologers Festskrift til *J. Brøndsted*: »Fra Danmarks Ungtid«); Pladsen rangerer blandt de ældste her i Landet og viser nært Slægtskab med det store Fund fra Klosterlund ved Silkeborg, der undersøgtes for faa Aar siden, og som viste Gudenaakulturen i dens hidtil ældste og mest primitive Form. Tidsmæssigt er Bøllund dog lidt senere end dette, og i Detaillerne viser det ogsaa en Række Redskabsformer, som mere peger i Retning af den typiske Gudenaakultur.

Ogsaa Spørgsmaalet om denne Tids Boliger er blevet berørt, i det ovenfor omtalte Arbejde om Ertebøllebopladsen paa Ordrup Næs. Medens der rundt om i Europa inden for beslægtede Ældre Stenalders Kulturer flere Gange er blevet paavist simple, primitive Hytter, er det hidtil ikke lykkedes at finde saadanne Spor herhjemme. Paa Ordrup Næs blev det imidlertid nogle Gange iagt-

taget, at der omkring Ildstederne fandtes Kredse af hovedstore og lidt større Sten, der muligvis har været anvendt til at holde en Teldug eller en Læskærm fast langs Jorden. Hvor svage disse Spor end er, giver de dog en Antydning af, at Ertebøllekulturen har kendt samme lette, primitive Telte eller Hytter, som er fundet inden for beslægtede Jæger- og Fiskerkulturer.

Den Yngre Stenalder har ogsaa været Emne for et Antal Arbejder, omend de fleste er af beskednere Format. Allerede den af Mathiassen ovenfor omtalte Afhandling om Havnelev og Strandegaard behandler jo Bopladserne fra den første Del af Perioden, Dyssetid. Et Bidrag til samme Tids Gravskik er *K. Thorvildsens* »Jordgraven fra Volling« (Fra Danmarks Ungtid), hvori et nyt Fund fra Salling fremlægges. Graven er en saakaldt Jordgrav, d. v. s. et simpelt Anlæg under en lav Høj og uden de store Sten, som ellers giver Tidens Grave deres Særpræg. Gravgodset er i det omtalte Tilfælde usædvanligt rigt og bestaar af ikke færre end 12 smukt ornamenterede Lerkar.

Spørgsmaalet, hvorfra den nye Agerbrugskultur kom, hører endnu til de omstridte. I »Danmarks Oldtid« er Brøndsted nærmest tilbøjelig til at se mod Sydøst, medens Mathiassen finder, at flere Træk snarest peger mod Vesteuropa, saaledes som bl. a. Sophus Müller tidligere har understreget det. Et nyt Bidrag til dette Problem er *P. V. Glob's* Arbejde »Der Einfluss der handkeramischen Kultur in Dänemark« (Acta Archaeologica, Vol. X). Der bliver her gjort Forsøg paa at trække nogle faste Forbindelseslinier mellem danske Fund og den store, tidlig-neolitiske Kulturkreds i Mellemeuropa, som kaldes den baandkeramiske, for herigennem at støtte den Tanke, at de første danske Agerbrugere kom fra disse Kanter. Vigtigst er Fremlæggelsen af nogle ejendommelige skæve, gennemborede Stenøkser, der under Navn af Skolæstøkser er velkendt inden for den nævnte Kulturkreds, men som ingen tidligere har gjort opmærksom paa herhjemme; de er dog meget sjældne og uden Tvivl indførte her til Landet. Glob tyder dem som Plovskær, en interessant, men maaske ikke helt holdbar Formodning. Ogsaa andre Forbindelsespunkter mellem dansk og baandkeramisk Fundstof drages frem, men Materialet er spinklere, og navnlig synes det at være vanskeligt at finde Ting netop inden for den ældste danske Agerbrugskultur, som sikkert peger mod den baandkeramiske Kreds. Spørgsmaalet om Dyssetids-Kulturens Oprindelse synes stadig at være aabent.

Derimod gør samme Forfatter i et andet Arbejde med fuld Ret opmærksom paa en Kulturstrømning, som fra Elb-Egnene i Midt-

tyskland naar Danmark i ældre Jættestuetid, altsaa Perioden efter Dyssetid. I en særdeles levende Skildring: »Korshøj. En Dobbeltjættestue ved Ubby i Vestsjælland« (Fra Danmarks Ungtid) gøres der Rede for Fundet og dets ikke helt kedelige Historie. Særlig er en Række velbevarede Lerkar værd at lægge Mærke til; det er da ogsaa dem, som ved deres Slægtskab med den saakaldte Walternienburg-Keramik i Midtjylland danner Grundlaget for de omtalte Kulturforbindelser. I endnu flere Fund kan den særlige Stil, som er typisk for den, ligeledes paavises, men om den er Udtryk for mere end en almindelig Kulturmeddelelse, er det i Øjeblikket svært at overse.

Om et andet sjællandsk Jættestuefund skriver *K. Thorvildsen* i Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1939 (»Dobbeltjættestuen paa Kyndeløse Mark«). Fundet er stort og rigt, særlig paa Smykker af Rav og Ben; i det hele hører det til de bedste, der kendes. Tilmed ledsages Beskrivelsen af nogle fortrinlige Udgravningsbilleder.

I Forbindelse med denne Tids Grave er der Grund til at gøre opmærksom paa en morsom lagttagelse, som *J. Raben* skildrer i Sønderjydske Maanedsskrift (September 1940, »Dyssestuer paa Als«). Det drejer sig om Dyssekamre, der ved en senere Lejlighed, sikkert i Jættestuetid, er bygget om. Oftest er det foregaaet ved at flytte den ene af Kamrets Endesten til Side og derpaa tilføje en Række nye Sten, i Reglen ikke af samme Størrelse som de oprindelige. Hidtil er noget lignende ikke set ved andre danske Dysser. Hvad der ligger bag Idéen, synes klart nok. Jættestuetidens Mode krævede større og anseeligere Grave, og de gamle Dyssekamre, som jo fortsat var i Brug, maa derfor ofte have forekommet Jættestuefolket saa trange, at de har forsøgt at bøde herpaa.

At det netop er disse Folk, der har bygget om paa de nævnte Dysser, viser et af Fundene; i et Langdyssekammer ved Brandsbøl paa Als fandtes nemlig et Par karakteristiske Oldsager, som maa henføres til dem. Og ganske morsomt synes man ogsaa at kende de samme Folks Boplads. Kun ca. 1 Kilometer derfra ligger nemlig i Bundsø en eller rettere to store Bopladser, der har været kendt gennem adskillige Aar, og som nu er blevet udførligt behandlet af *Therkel Mathiassen, K. Jessen* og *M. Degerbøl* (»Bundsø, en Yngre Stenalders Boplads paa Als«. Aarbøger f. nord. Oldk. 1939). Pladserne stammer fra Jættestuetid; ved det rige Fundstof danner de et udmærket Supplement dels til de ovenfor nævnte Bopladser fra Dyssetid og dels til de jævngamle langelandske Fund, som er velkendte gennem Jens Winthers Ud-

gravninger og Publikationer. Hvad der har særlig Værdi i Bundsø-Fundet, er Dyreknogler og Rester af dyrkede Planter. Begge Dele er nemlig fundet i saa stor og afvekslende Mængde, at man faar et langt fyldigere Billede af disse gamle Bønders daglige Liv, end noget andet Fund hidtil har kunnet give os. Ganske som Tilfældet var paa Megalitikulturens ældre Bopladser, grupperet omkring Havnelev-Fundet, ser vi her, at Jagt og Fiskeri ikke har spillet nogen nævneværdig Rolle for Beboerne. De har derimod levet af, hvad deres Husdyr, Okse, Svin og Faar kunde frembringe, og hvad de kunde faa ud af deres Marker, som de hvert Aar tilsaaede med Hvede og Byg.

Om Enkeltgravkulturerne, Jyllands og Øernes, er der kun kommet lidt nyt frem. Om den jyske er der egentlig kun at melde om en kortfattet Fremlæggelse af nogle nye Gravfund fra Himmerland (*S. Vestergaard Nielsen* i *Fra Himmerland og Kjær Herred*, 1939), og om den ødanske er der ogsaa kun kommet et enkelt Arbejde (*C. J. Becker*, »Nogle nye Oldsagformer, tilhørende den ødanske Enkeltgravkultur«. *Fra Danmarks Ungtid*). Som Titlen antyder, behandles her et Par nye Typer, bl. a. nogle mærkelige, slebne Tværpilespidser, som man ikke tidligere har lagt Mærke til herhjemme.

Endelig er der Grund til at gøre opmærksom paa nogle smaa, primitive Økser af Skifer, der særlig kendes fra Nordjylland, og som *P. V. Glob* behandler (»Norske Skiferøkser i danske Fund«, *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1939). Det er Stykker, der er blevet indført fra vort nordlige Naboland, maaske mere som Kuriositeter end som virkelige Brugsredskaber, da de hjemlige Flintøkser i enhver Henseende var langt bedre. Men de giver en Antydning af den vidt drevne Vareudveksling i Yngre Stenalder; i det hele maa man ikke forestille sig Landet som en isoleret Afkrog i denne Tid. Til alle Sider, men navnlig vest- og sydpaa, har Forbindelseslinierne gaaet, og fra mange Kanter er nye Idéer og Paavirkninger strømmet ind over vore Kyster.

En central Stilling inden for Litteraturen om Bronzealderen indtager *H. C. Broholms* og *Margrethe Halds* fortsatte Studier over Tidens Dragtfund. I 1939 udkom saaledes fra disse Forfatteres Haand og under Medvirken af adskillige andre Fagfolk Publikationen af det berømte Skrydstrup-Fund. Fundet er jo velkendt, og da Værket tilmed er naaet at komme med i »Danmarks Oldtid« og her blevet arbejdet ind i sin rette Sammenhæng, er det vist overflødigt at omtale det nærmere paa dette Sted.

En lettere Oversigt om »Mandsdragten i Bronzealderen« (Fra

Nationalmuseets Arbejdsmark 1940; trykt selvstændigt i Serien »Nationalmuseets gule Bøger«) skyldes ogsaa *H. C. Broholm*. Her er de kendte Dragtfund fra Borum Eshøj, Trindhøj og Muldbjerg. Fund, der hver for sig har givet os en fuldstændig Mandsklædning, stillet sammen med andre, som kun har indeholdt Stumper af Dragterne. Alt i alt er den en kort, klar Skildring af en af de kulturhistorisk vigtigste Fundgrupper fra hele Oldtiden; den er ledsaget af et udmærket Billedmateriale.

Hvis der ikke i den nærmeste Fremtid dukker et nyt Dragtfund op, kan det vist antages, at Publikationen af disse Fund er naaet til en foreløbig Afslutning med de to fornævnte Forfatteres store Værk »Costumes of the Bronze Age in Denmark« (København 1940). Det er i det væsentlige en Sammenarbejdning af »Danske Bronzealders Dragter« (Nordiske Fortidsminder, II, Hefte 5—6) og de nyere, til Dels her nævnte Fremlæggelser af Enkeltfund, men desuden er tilføjet en Oversigt over Kulturen i Ældre Bronzealder i Almindelighed. Bogen, der i første Række henvender sig til et internationalt Publikum, er indholds- og udstyrsmæssigt af en saadan Lødighed, at den gør dansk Videnskab Ære. Vore 3000-aarige Dragtfund har jo ogsaa en Interesse, der strækker sig langt ud over Danmark og Norden.

For dem, der ønsker at følge med i den mere europæisk orienterede Forskning, kan der henvises til en vigtig Artikel af *J.-E. Forssander*, »Europäische Bronzezeit« i Meddelanden från Lunds universitets historiska museum, 1939. Let Kost er den maaske ikke for Uindviede, men som alt, hvad der kommer fra denne Forfatter, værd at stifte Bekendtskab med. Selv om den mest beskæftiger sig med europæiske Forhold, gaar dog Forstaaelsen af Baggrunden for den nordiske Bronzealder gennem den som en rød Traad. Paa to vigtige Punkter sætter Forssander ind, først Grundlaget for Europas ældste Metallid, der delvis endnu er Stenalder her i Landet, og dernæst den italiske Halvøs Betydning for det øvrige Europa gennem Ældre Bronzealder. Paa dette Punkt er der ved at foregaa en Ændring i hele Grundopfattelsen. Medens man tidligere, særlig under Ledelse af Sophus Müller, tillagde Italien en førende Rolle som europæisk Kulturcentrum i denne Tid, er man mere og mere ved at gaa over til at betragte Bronzealderkulturen her som afhængig af de samme mellem-europæiske Centrere, der ogsaa har været af vital Betydning for Nordens senere Kultur. Uden Tvivl lader Fundene de forskellige Steder sig bedst passe ind i en Fortolkning i den sidst anførte Retning, men det maa understreges, at man i høj Grad ser med Forventning hen til Udredningen og Ordningen af det Materiale,

som kan indsamles eller allerede er tilvejebragt i de vigtige mellemeuropæiske Strøg, først og fremmest Ungarn.

Resten af Bronzealderlitteraturen er helliget enkelte Fund eller Fundgrupper. *H. C. Broholm* skriver om en rigt udstyret Ældre Bronzealders Grav fra Gedsted i Rinds Herred («Tre Kvindegrave fra den ældre Bronzealder fra Gjedsted Sogn. Aarb. f. nord. Oldk. 1940), uden Sammenligning det bedste og rigeste Kvindeudstyr, vi hidtil kender fra nogen dansk Grav. Og mærkeligt nok har den ikke været dækket af nogen imponerende Jordhøj, som Hovedreglen jo er i denne Tid, nej, den var blot gravet ned i en gammel Havstok, og saavidt det kunde ses nu, havde den ikke været markeret over Jorden. Nu havde man netop regnet med, at Fladmarksgrave fra Ældre Bronzealder, som meget vel var kendt før, tilhørte en fattigere eller lavere staaende Del af Befolkningen. Men denne Opfattelse maa altsaa revideres.

Tre fynske Fund fra Yngre Bronzealder er ogsaa blevet behandlet. Afd. Apoteker *Helweg Mikkelsen* skriver i Historisk Aarbog for Fyens Stift 1939 om »Sarupfundet, Undersøgelse af en stensat Grav fra Yngre Bronzealder«. Takket være den omhyggelige Behandling af Fundet fremkom her et Eksempel paa, hvor kunstfærdigt denne Tids enkle Brandgrave kan være udstyret; de brændte Ben laa i en Art Kurv af tynde Træplader, der paa Ydersiden var oversmurt med Harpiksmasse; heri var trykket smaa, udskaarne Stykker af hvid Birkebark, saaledes at de dannede en enkel, men smagfuld Mønstring.

To betydelige Fund, et Støbefund og et Votivfund, begge fra Begyndelsen af Yngre Bronzealder, er Emne for *E. Albrechtsens* Artikel i Fynske Aarbøger 1940. Medens det ene, der indeholder en Række smukke Kvindesmykker, har Nyhedens Interesse, er Støbefundet af ældre Dato; alligevel er det kun kendt af de færreste, da det ikke har været publiceret før.

Endelig er der Grund til at lægge Mærke til et Arbejde om nogle ejendommelige Træfælder, der baade her og i Udlandet har været kendt, ofte under Navn af »Odderfælder«. *Holger Rasmussen* tager de tre danske Stykker op til Behandling i Festskriftet Fra Danmarks Ungtid («Dyrefælder fra Bronzealderen») og faar ved Støtte fra naturvidenskabelig Side tidsfæstet dem til Bronzealderen. Gennem Inddragning af forskelligt etnologisk Materiale, hvorved det bl. a. oplyses, at Klappfælder af netop denne Konstruktion har været brugt helt op til vor Tid i Polen, bliver der skabt større Klarhed over deres Anvendelse. Det bliver gjort sandsynligt, at selv større Dyr, som Hjorte o. lign., har kunnet fanges paa denne Maade, idet Fælden blev skjult i de Vandhuller eller

Søer, hvor Dyrene kom for at drikke. Arbejdet er et velkomment Bidrag til vor ikke alt for store Viden om Oldtidens Fangstmetoder.

I Modsætning til Sten- og Bronzealder har Jernalderen kun spillet en ringe Rolle i de sidste to Aars Litteratur; de Emner, der er taget op, har ofte været snævert afgrænsede, og Studiet er derfor kun i Enkeltheder kommet videre. Men ogsaa det har sin Betydning.

Axel Steensberg har øget sin meget fortjenstfulde Række af landbrugshistoriske Arbejder med et nyt om »Brugen af Kortle og Løvkniv i Jernalderen, belyst ved nye Fund« (Aarb. f. nord. Oldk. 1939). Her omtales for første Gang danske Fund af Løvknive. Dette Redskab, som er af stor Betydning for Indsamling af Vinterfoder hos mere primitive og klimatisk vanskeligt stillede Kvægavlere, kendes nu fra to Fund, begge tilhørende Ældre Jernalder. Muligt er det den ved Jernalderens Begyndelse indtrædende Klimaforværring, som bevirker, at det finder Anvendelse ogsaa her.

Ogsaa et Arbejde af *H. Norling-Christensen*, om »Nordiske Glas fra ældre romersk Jernalder« (Fra Danmarks Ungtid), maa ses i en videre Sammenhæng, som et Led i en Række Studier over den romerske og provinsialromerske Import i Ældre Jernalder. Maalet er her et dobbelt, dels at udrede disse Sagers Historie og dels at klarlægge deres Betydning baade for vor Jernalderkultur i Almindelighed og navnlig for dens Kronologi. Den nu foreliggende Afhandling om Glasfundene bringer da ogsaa en Række nye, interessante Oplysninger om disse tiltalende, men desværre saa sjældent forekommende Oldsager.

Fra svensk Side er kommet et anseeligt Værk (*E. Behmer*, *Das zweischneidige Schwert der germanischen Völkerwanderungszeit*, Stockholm 1939), der behandler Sværdets Historie paa germansk Omraade i Tiden 400 til 800 e. Chr. Da et meget betydeligt dansk Fundstof fra de store Mosefund her behandles i Sammenhæng med beslægtet Materiale fra baade Norden og de øvrige germanske Lande, har Bogen selvsagt stor Interesse for os. Dens altovervejende Del optages af en meget udførlig Beskrivelse af en Række Typer, som Forfatteren deler Stoffet i, men som ikke altid synes at være skarpt eller naturligt adskilte. Denne Del ledsages af en Række fortrinlige Tavler med ofte for første Gang publicerede Billeder. I Forbindelse med hver Form gives der en Udredning af dens Tid og Udbredelse samtidig med, at der bliver gjort Forsøg paa at bestemme, hvilken Stamme eller hvilket Folk, den

har været karakteristisk for. Dette sidste synes imidlertid kun i ringe Grad at være lykkedes; det anvendte Bevisstof er alt for svagt og behandles med en Letsindighed, der staar i Modsætning til den omhyggelige deskriptive Del. Ligeledes kommer det alt for stærkt frem, at netop kun Sværdene har interesseret Forfatteren; de er rykket saa fuldstændig ud af deres Sammenhæng med Tidens øvrige Bevæbning, ja hele den materielle Kultur, at Arbejdets Værdi derved svækkes betydeligt.

Ogsaa enkelte Fund er blevet beskrevet i samme Tidsrum; her maa der særlig gøres opmærksom paa to, begge fra Fyn. *M. B. Mackeprang* skriver i *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1940* om Aarslev-Fundet, en rigt udstyret Kvindegrav fra 4. Aarh. e. Chr. Fundet er vel af gammel Dato, men mærkeligt nok har det hidtil kun været omtalt i al Korthed og med utilstrækkelige Billeder, hvad dets pragtfulde Oldsager, særlig Guld- og Sølvsmykkerne, slet ikke har fortjent. Af særlig Interesse er det, at alle Sagerne synes at være af udenlandsk Oprindelse, idet de dels er kommet fra provinsialromerske Værksteder og dels er sydgermanske Efterligninger af romerske Forbilleder.

Langt fattigere udstyret er den store Urnegravplads, som behandles af *E. Albrechtsen* («Nybøllefundet», *Fra Danmarks Ungtid*). Men Fundet er typisk i sin Art; de store Urnegravpladser er i Jernalderen lige saa karakteristiske for Fyn som Lerkargravene for Jylland, og der er ikke mindst i de senere Aar gjort et stort Arbejde for at fremdrage samlede Pladser.

Som det sidste, men langt fra ringeste Arbejde kan nævnes *Rasmus Mortensens* Artikel »Jysk Jærn« i *Jyske Samlinger* (5. Række, IV Bind, 2. Hefte 1940). Her er 20 Aars ivrig og flittig Forskning samlet sammen til en overskuelig og letlæselig Behandling af den nu uddøde jyske Jernproduktion. Arbejdet vidner om en god lagttagelsesevne og om indgaaende Kendskab til Stoffet, men fra arkæologisk Side kunde man maaske ønske noget mere udtømmende Beskrivelser og ledsagende Tegninger af de forskellige Fund af de gamle Smedes Efterladenskaber. Dette gælder f. Eks. det vigtige Fund af »regulære« Udsmeltningstrub ved Fogstrup, hvor det er af stor Betydning at faa fastslaaet, om de er samtidige med de af Professor Hatt (*Aarbøger f. nord. Oldk.* 1936) beskrevne Fund. Det synes efter Rasmus Mortensens Undersøgelser, som om det er den samme primitive Teknik, der fra Jernalderens Begyndelse har holdt sig helt ned i Middelalderen. Skønt det ofte vil være vanskeligt at skille de yngre Anlæg ud fra de ældre og ulige interessanter, synes der dog at være Midler til endnu nøjere at faa denne for Forstaaelsen af hele Jernalderens Kulturforhold saa

vigtige Industri klarlagt. Man maa være Forfatteren — og med ham andre lokale Forskere — taknemlig for, at de med saa stor Energi arbejder paa Løsningen af disse Spørgsmaal.

Naar man, som det her er gjort, lader et Par Aars arkæologiske Forskning passere Revue og snart drager eet Punkt frem, snart et andet, alt efter som Problemer og Stof indbyder dertil, kommer man let til at skildre Forhistorien som en Videnskab, hvis Interesse er at stille Stenøkser op i Række, og som betragter Oldsager og Fund for disses egen Skyld. Indtrykket er let forklarligt; netop paa den Maade, med disse Midler arbejder jo Videnskaben. Maalet er et andet; det er Kulturhistorie, Skildringen af Mennesket bag Genstandene og dets Udvikling, ikke Sagernes. I de store, sammenfattende Skildringer kommer dette lettere frem, men man maa ikke glemme, at de bygges op netop af Detailstudiernes ofte kantede og ejendommelige Sten.

C. J. Becker.

Oversigt over historisk-topografisk Litteratur i 1938—39.

Redaktøren har anmodet mig om at fortsætte det Anmelderarbejde, som afdøde Kapt. *Otto Smith* gennem en Aarrække med overlegen Dygtighed varetog har i »Fortid og Nutid«; kun med stor Betænkelighed er jeg gaaet ind paa at gøre et Forsøg. Min Opgave maa vel være at gøre opmærksom paa de Afhandlinger i Aarbøgerne, som efter mit Skøn er af størst Værdi; at omtale dem alle vil være uoverkommeligt og unødvendigt. Hvad de mindre gode eller rent ud slette angaar, da vil jeg ikke forsøge at jævne dem med Jorden i ubarmhjertig Kritik, men i al Stilfærdighed nøjes med et Par Bemærkninger om det, jeg finder uheldigt. De fleste af os skriver jo dog af lykkelig eller ulykkelig Kærlighed til Emnet, enhver redelig Forfatter arbejder efter bedste Evne og med god Vilje. Og naar der alligevel i Aarbøgerne fremkommer Artikler, som hverken Forfatter, Læser eller Redaktion kan være tjent med at faa offentliggjort, bærer vi, der sidder i Redaktionsudvalgene, større Ansvar end Skribenten, da det jo dog maa være vor Opgave at vælge og vrage, kritisere og vejlede, indtil Forfatterens Arbejde bliver en Værdi for vor Aarbog og ikke tilfældigt Fyld.

Aarbøgernes Folkemindestof gaar jeg let hen over, da disse Emner jo anmeldes af *Aug. F. Schmidt*.

Endelig vil jeg omtale enkelte Afhandlinger fra Tidsskrifter og lignende Publikationer samt nogle af de nye Bøger af hist.-top. Indhold. Men her bliver Udvalget let noget tilfældigt, dels fordi